

ชุดใบความรู้

เรื่อง ประเด็นสำคัญของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยในสมัยประชาธิปไตย

(พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึงปัจจุบัน)

ใบความรู้ที่ ๑

เรื่อง วัฒนธรรมในยุครัฐธรรมนูญของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ที่มา : หนังสือ บันทึกการสัมมนา
จอมพล ป. พิบูลสงครามกับ
การเมืองไทยสมัยใหม่

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบต่อจาก พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ขณะอายุได้ ๔๑ ปี โดยในช่วงเวลานายกรัฐมนตรีสมัยแรกของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ (พ.ศ. ๒๔๘๑ - ๒๔๘๗) ได้มีความพยายามสร้างสำนึกเรื่องชาติ คนไทยได้รับการกระตุ้นเตือนอยู่ตลอดเวลาว่าตนกำลังอยู่ใน “ประเทศสยามใหม่” ซึ่งกำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นอารยะ จอมพล ป. พิบูลสงคราม วางเป้าหมายสร้างประเทศให้ยิ่งใหญ่ และให้ประชาชนชาวไทยเป็นผู้ “มีวัฒนธรรมดี มีศีลธรรมดี มีอนามัยดี มีการแต่งกายอันเรียบร้อย มีที่พักอาศัยดี และมีที่ทำมาหากินดี...” โดยนับจากเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้มีการประกาศใช้ “รัฐธรรมนูญ” ทั้งสิ้น ๑๒ ฉบับ เช่น การเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” การเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี การให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย เป็นต้น

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม นำประเทศเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยเข้าร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่น และประกาศเป็นศัตรูกับฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ การสร้างความสำนึกใหม่ในสังคมซึ่งก่อนหน้านี้มุ่งอยู่ที่เรื่องเปลี่ยนชื่อใหม่ของประเทศ ชื่อใหม่ของเชื้อชาติ เนื้อร้องใหม่เพลงชาติและเพลงสรรเสริญพระบารมีก็กลับเปลี่ยนทิศทางไปเป็นเรื่องปลุกใจด้วยลัทธิชาตินิยม ปลุกฝังเลือดนักรู้แบบชายชาติทหาร ตลอดจนการสร้างเอกลักษณ์ใหม่ให้เป็นสังคม “ไทยเพื่อไทย” อย่างเข้มข้น โดยให้เหตุผลเพื่อเป็นการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดและเอกราชทางวัฒนธรรม ตัวอย่างมาตรการและนโยบายที่สำคัญ เช่น

- การปลุกใจด้วยเพลงและบทละครอิงประวัติศาสตร์ เตือนชาวไทยมิให้ประมาทและให้สามานสามัคคีกัน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในด้านนี้คือ หลวงวิจิตรวาทการ ที่ได้แต่งเพลงและบทละครไว้มาก เช่น บทละครเรื่องเลือดสุพรรณ พระราชมณู พระเจ้ากรุงธน ศักดิ์กลาง เจ้าหญิงแสนหวี ฯลฯ รวมทั้งบทเพลงไทยสากลต่าง ๆ เช่น เพลงตื่นเถิดชาวไทย เลือดไทย ถิ่นไทย แหล่งไทย รักไทย มาร์ชเตรียมพร้อม ยุวชนทหาร ฯลฯ

- การจัดตั้ง “สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ”
ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๘๕
ทำหน้าที่สั่งสอน อบรมและปลูกฝังความรักชาติให้แก่
ประชาชน และสร้างผลงาน “ปฏิวัติวัฒนธรรม” ให้แก่
สังคมไทยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เช่น การปฏิรูปเครื่อง
แต่งกายให้เรียบร้อยถูกแบบอารยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
การสวมหมวก การประกาศให้ประชาชนเลิกกินหมาก

การแต่งกายของผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ที่มา : หนังสือ ประวัติการเมืองไทย: ๒๔๗๕ - ๒๕๐๐

- การปรับปรุงตัวอักษรไทยและภาษาไทยให้เจริญก้าวหน้า โดยตัดสระ พยัญชนะที่ซ้ำและไม่
คงามออกเหตุผลของการเปลี่ยนแปลง คือ ภาษาไทยที่เป็นอยู่แต่เดิมนั้นเรียนยาก เพราะมีตัวสะกดการันต์
มากมาย รวมไปถึงการวางระเบียบใช้คำต่าง ๆ เพื่อความมีวัฒนธรรมของประชาชน เช่น คำสรรพนามให้ใช้คำ
ว่า ฉัน สำหรับบุรุษที่หนึ่ง และ ท่าน สำหรับบุรุษที่สอง

- ออกระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อสร้างวัฒนธรรมในสังคมใหม่
อย่างถาวร ถือเป็นระเบียบที่ประชาชนต้องปฏิบัติ เช่น เรื่องระเบียบว่า
ด้วยการลำดับอาวุโสรัฐมนตรี เรื่องว่าด้วยพิธีศพ เรื่องการแต่งกายและ
มารยาทเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานอาชีพ เรื่องกำหนดการพิธีสมรสของคน
ไทย เรื่องระเบียบการบริโภคอาหาร เรื่องการโดยสารรถประจำทาง
เรื่องเครื่องแต่งกายของผู้ประกอบอาชีพบางจำพวก เรื่องระเบียบการใช้
นามบัตร เรื่องว่าด้วยระเบียบการเคารพของคนไทย

- ทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ ให้ปรับปรุงการละเล่น
พื้นเมือง เช่น รำวงให้เป็นแบบมาตรฐาน สนับสนุนให้ประชาชนรำวงกัน
ทุกโอกาสและทุกแห่ง มีการระดมทรัพย์สินเครื่องดนตรีที่ใช้ อุปกรณ์การเล่น
วิธีเล่น และถ้าจะเล่นสิ่งที่จะต้องห้ามจะต้องได้รับอนุญาตก่อน มีการเลิก
เครื่องดนตรีที่ไม่ใช่ของไทย เช่น กลองยาว แม้กระทั่งซอด้วงและซออู้ก็ให้
เลิกเพราะไม่ใช่ของไทยมาแต่เดิม และให้เลิกละครชาตรี ลิเก และหุ่น
กระบอก เพราะการแสดงเหล่านี้เป็นการเสื่อมเสียเกียรติของชาติ
เสียวัฒนธรรม และบางอย่างไม่ใช่ของไทยมาแต่เดิม

โปสเตอร์รณรงค์เรื่องการบริโภคอาหาร
ที่มา : หนังสือ ประวัติการเมืองไทย:
๒๔๗๕ - ๒๕๐๐

ภายหลังจากจอมพล ป. พิบูลสงครามพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ.
๒๔๘๗ เนื่องจากแพ้การลงมติในสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลต่อมาได้ยกเลิกนโยบายและกฎเกณฑ์ของรัฐบาล
จอมพล ป. พิบูลสงคราม เกือบทั้งหมด แต่ก็ไม่สามารถจะปฏิเสธได้ว่า ยังมีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ สิ่งที่เป็น
มรดกตกทอดมาจากยุคสมัย “สร้างชาติ” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และยังมีปรากฏให้เห็นอยู่มาจนถึง

ปัจจุบันนี้ เช่น การใช้ชื่อประเทศไทย แนวคิดแบบชาตินิยมในคนไทย การแต่งกายตามแบบตะวันตก เพลงไทยสากล เป็นต้น

บรรณานุกรม

จิรพร วิทยศศักดิ์พันธ์ุ. (๒๕๔๔). นโยบายวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม: ลัทธิชาตินิยมกับผลกระทบทางสุนทรียศาสตร์. ใน **บันทึกการสัมมนา จอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่**. หน้า ๒๒๙-๓๐๒.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

แถมสุข นุ่มนนท์. (๒๕๔๔). **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สายธาร.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (๒๕๓๘). **ประวัติการเมืองไทย: ๒๔๗๕-๒๕๐๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

อนันต์ พิบูลสงคราม. (๒๕๔๐). **จอมพล ป. พิบูลสงคราม (เล่มที่ ๑)**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

ใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง วรรณกรรมในสมัยประชาธิปไตย

วรรณกรรมปัจจุบันมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวรรณกรรมมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

๑. ยุคเริ่มศิลปะเพื่อชีวิตถึงสมัยชาตินิยม (พ.ศ. ๒๔๗๖ - ๒๔๘๘) หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ชนชั้นกลางมีอำนาจควบคุมเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม วรรณกรรมส่วนใหญ่ในระยะนี้จึงสะท้อนภาพของชนชั้นกลางและความล้มเหลวในความผันผวนของชีวิตชนชั้นสูง และความคิดแบบเสรีนิยม อันเนื่องมาจากหลักการของประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นความเสมอภาคและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ เช่น เรื่อง ชัยชนะของหลวงนฤบาล ผู้ดี หนึ่งในร้อยของ “ดอกไม้สด” (หม่อมหลวงบุปผา นิมมานเหมินทร์) ช่างหลังภาพ ของ “ศรีบูรพา” (กุหลาบ สายประดิษฐ์) เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง วรรณกรรมในระยะนี้สะท้อนความคิดค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงใหม่ และบางอย่างขัดกับค่านิยมเดิมอย่างมาก งานเขียนเหล่านี้แม้บางเรื่องยังมีตัวละครเป็นชนชั้นสูง และมีบรรยากาศของสังคมเก่าอยู่บ้าง แต่ก็มักจะแสดงให้เห็นการต่อสู้แข่งขันต่อประเพณีโบราณ ในนวนิยายรักก็จะแสดงออกมากในเรื่องการต่อต้านการคลุมถุงชน นอกจากนี้ยังแสดงความขัดแย้งในเรื่องความคิด ความเชื่อ ค่านิยมในสังคม ตลอดจนความขัดแย้งทางการเมือง เช่น นวนิยายเรื่องเมืองนิมิตรของ หม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ ที่เขียนขณะถูกจองจำในฐานะนักโทษการเมืองจากคดีกบฏบวรเดช

กุหลาบ สายประดิษฐ์ หรือนามปากกา “ศรีบูรพา”
ที่มา : <https://pridi.or.th/th/content/2021/03/654>

อนึ่ง ในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๔ - ๒๔๘๘ ประเทศไทยประสบภาวะสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้เกิดความขาดแคลนอุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ในการพิมพ์ ประกอบกับการปรับปรุงตัวอักษรไทยและภาษาไทยในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกทั้งยังมีการ “เซนเซอร์” บทประพันธ์ให้เป็นไปตามความต้องการของรัฐบาล ทำให้วงการวรรณกรรมหยุดชะงักไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง

๒. ยุคกบฏสันติภาพ (พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๕๐๐) เป็นระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ วรรณกรรมไทยในช่วงระยะเวลานี้เกิดปะทะกันทางความคิดระหว่างกลุ่มแนวคิด “ศิลปะเพื่อศิลปะ” และ “ศิลปะเพื่อชีวิต” ทำให้เกิดการแบ่งแยกนักเขียนออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกมีผลงานหนักไปทางเรื่องพาฝันในแนวต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสืบทอดจากยุคสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ตัวอย่างนักเขียนในกลุ่มแรกนี้ เช่น “ก. สุรางคนางค์” “ว. ณ ประมวลยุทธ” อีกกลุ่มหนึ่งมีผลงานหนักไปในทางเสนอข้อคิดเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมซึ่งเป็นการสืบทอดมาจากยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น “ศรีบูรพา” “เสนีย์ เสาวพงศ์”

“ลาว คำหอม” ทั้งสองกลุ่มสามารถผลิตผลงานและเป็นที่ยอมรับของนักอ่านทั้งสองกลุ่ม แต่ด้วยเหตุที่กลุ่มหลังเป็นนักเขียนกลุ่มก้าวหน้าและหัวรุนแรงทางการเมือง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกับฝ่ายปกครอง จนกระทั่งมีการกวาดล้างทางการเมืองที่เรียกว่า “กบฏสันติภาพ” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ทำให้นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ อาจารย์ นิสิตนักศึกษาถูกจับกุมในข้อหา “ขบถภายในและนอกราชอาณาจักร” จนกระทั่งพ้นจากการคุมขังเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ แต่ผลจากการกวาดล้างครั้งนี้ทำให้แนวทางของวรรณกรรมเพื่อชีวิตชะงักงันในยุคต่อมาด้วย

๓. ยุคมิติทางปัญญา (พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๕) การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ๒ ครั้ง ใน พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๑ นำมาสู่การปกครองประเทศแบบเผด็จการทหาร และการมุ่งขจัดปัญหาคอมมิวนิสต์ในประเทศ ส่งผลให้มีการปราบปรามนักเขียนหัวก้าวหน้า บางคนเดินทางออกนอกประเทศ บางคนต้องเปลี่ยนสายอาชีพของตนเอง ทำให้วรรณกรรมเพื่อชีวิตชะงักงันไป งานเขียนที่ปรากฏในช่วงเวลานี้เป็นวรรณกรรมที่เน้นความบันเทิง สะท้อนกิจกรรมของชนชั้นสูงและชนชั้นกลางที่เสพสุขและได้เปรียบในสังคม เน้นความเพลิดเพลินจากสภาพความเป็นจริงของสังคม

๔. ยุค “ฉันทินิจมาหาความหมาย” (พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๕) ภายหลังจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ แม้ในรัฐบาลถัดมาจะยังคงเป็นเผด็จการทหาร แต่ก็ทำให้บรรยากาศทางการเมืองที่ตึงเครียดมาตลอด ๕ ปี ค่อย ๆ คลี่คลายลง เริ่มมีการรวมตัวออกหนังสืออิสระของกลุ่มปัญญาชนและนิสิตนักศึกษาในสถาบันต่าง ๆ ซึ่งเริ่มเป้าหมายบรรยากาศทางการเมืองและความเฝ้าพะของสังคม เช่น สังคมศาสตร์ปริทัศน์ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา เจ็ดสถาบัน ช่อฟ้า เป็นต้น ส่งผลให้เกิดนักเขียนและนักวิจารณ์รุ่นใหม่เป็นจำนวนมาก เช่น โกมล คีมทอง สุชาติ สวัสดิ์ศรี สุจิตต์ วงษ์เทศ เสถียร จันทิมาธร เป็นต้น อิทธิพลของวรรณกรรมในช่วงระยะต้นของยุคนี้ส่งผลต่อการรวมกลุ่มของกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่เป็นคนหนุ่มสาวไฟแรงในช่วงกลางทศวรรษ ๒๕๑๐ ทำให้เกิดการฉีกก้ำกั้วทางความคิดของคนรุ่นใหม่ที่มีอุดมการณ์เดียวกันในการทำประโยชน์เพื่อสังคมได้มากกว่ายุคใด ๆ นำไปสู่การปลุกสำนึกทางการเมืองและเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เกิดขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

หนังสือ “สังคมศาสตร์ปริทัศน์”

ที่มา : <http://www.openbase.in.th/files/paritouch๐๔๑.pdf>

๕. ยุควรรณกรรมเพื่อประชาชน (พ.ศ. ๒๕๑๖ - ปัจจุบัน) หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นยุคประชาธิปไตยแบ่งบาน วงการหนังสือคึกคักเป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นถึงความกระหายทางปัญญาของประชาชนที่ถูกกดทับมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือที่สะท้อนภาพสังคม การต่อสู้กับระบบเผด็จการ การเปิดโปงชุดค้ำความทุจริตในวงการต่าง ๆ อีกทั้งยังมีหนังสือที่เสนอทฤษฎีทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะแนวคิดคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ รัฐบาลของ

นายธานินทร์ ทรัพย์วิเชียร มีนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างหนัก ส่งผลให้มีการเผาทำลายหนังสือต้องห้าม และบรรดานักคิดนักเขียนเดินทางเข้าป่าหรือลี้ภัยยังต่างประเทศเป็นจำนวนมาก จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อมีการรัฐประหารอีกครั้งหนึ่ง ทำให้บรรยากาศทางการเมืองที่ตึงเครียดหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาเริ่มผ่อนคลายขึ้น วงการวรรณกรรมจึงฟื้นฟูก้าวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

บรรณานุกรม

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (๒๕๔๒). **วรรณกรรมปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ใบความรู้ที่ ๓

เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมในสมัยรัชกาลที่ ๙

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชันษา และทรงศึกษาอยู่ในต่างประเทศเป็นเวลาเกือบ ๒๐ ปี แต่โดยที่ได้ทรงได้รับการอภิบาลและอบรมให้ทรงตระหนักในความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีไทย ดังนั้นตลอดระยะเวลา ๗๐ ปีที่ทรงครองราชย์ จึงทรงส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยพระราชกรณียกิจในด้านศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ มีดังนี้

๑. การส่งเสริมการสืบทอดศิลปกรรมไทย

- **ด้านสถาปัตยกรรม** เมื่อมีการบูรณปฏิสังขรณ์ หรือสร้างศาสนสถานแทนของเดิม หรือสร้างขึ้นใหม่ จะพระราชทานแนวพระราชดำริให้รักษารูปแบบที่แสดงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทยไว้ หรือออกแบบให้กลมกลืนกับของเดิม และคำนึงถึงประโยชน์การใช้สอยด้วย ดังเช่น การบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามหลวงต่าง ๆ หรือการสร้างวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก ที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยมีพระราชกระแสรับสั่งให้สร้างเป็นวัดขนาดเล็กและเรียบง่าย มีอาคารต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น อาคารทุกหลังใช้สีขาวซึ่งแสดงถึงความบริสุทธิ์สะอาด ส่วนพระอุโบสถมีลักษณะผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีกับสถาปัตยกรรมร่วมสมัยอย่างลงตัว

วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก

ที่มา : <https://readthecloud.co/wat-praram-๙/>

สร้างเป็นวัดขนาดเล็กและเรียบง่าย มีอาคารต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น อาคารทุกหลังใช้สีขาวซึ่งแสดงถึงความบริสุทธิ์สะอาด ส่วนพระอุโบสถมีลักษณะผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีกับสถาปัตยกรรมร่วมสมัยอย่างลงตัว

จิตรกรรมฝาผนัง ณ พระพุทธรัตนสถาน
ที่มา : หนังสือ รัตนแห่งจิตรกรรม จิตรกรรมฝาผนัง
พระพุทธรัตนสถาน ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ ๙

- **ด้านประติมากรรม** โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปหลายองค์ที่มีลักษณะแนวไทยประเพณี และพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยในการสร้าง ที่สำคัญคือ พระพุทธรูปนวราชบพิตร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นจากผงศักดิ์สิทธิ์ซึ่งรวบรวมจากปูชนียวัตถุสถานทั่วประเทศ และพระราชทานไปประดิษฐานยังจังหวัดต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน

- **ด้านจิตรกรรม** โปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากร คัดลอกจิตรกรรมฝาผนัง ณ พระพุทธรัตนสถานซึ่งตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นกลางของพระบรมมหาราชวังที่เขียนไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ เพื่ออนุรักษ์ไว้และติดตั้งใหม่ในที่ที่เหมาะสม และให้เขียนขึ้นใหม่โดยพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยในทุกขั้นตอน มีพระราชดำริให้รักษาลักษณะจิตรกรรมไทยประเพณีผสมผสานกับศิลปกรรมแบบตะวันตก นอกจากนี้เมื่อทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่อง “พระมหาชนก” แล้วเสร็จ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จิตรกรหลายคนช่วยกันวาดภาพประกอบโดยมีลักษณะเป็นภาพแนวไทยประเพณี

- **ด้านนาฏศิลป์** โปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีครอบครุโขนละครและพิธีต่อทำรำเพลงหน้าพาทย์ องค์พระพิราพ ซึ่งเป็นพระราชพิธีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสืบทอดศิลปะการแสดงของไทย โดยมีการประกอบพิธีครอบครุองค์พระพิราพให้แก่ศิลปินกรมศิลปากรจำนวน ๔ คน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ และต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๒๓ โปรดเกล้าฯ ให้จัดทำพิธีครอบครุโขนละคร และพิธีต่อทำรำเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพอีกครั้งหนึ่ง โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้เป็นประธานพิธีครอบครุโขนละครจำนวน ๕ คน

๒. การส่งเสริมการใช้ภาษาไทย

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินทรงร่วมอภิปราย เรื่อง “ปัญหาการใช้คำไทย” ซึ่งชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชดำรัสที่พระราชทานในวันนั้นแสดงให้เห็นว่าพระองค์สนพระราชหฤทัยในเรื่องของภาษาและทรงห่วงใยในภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง ทรงมีพระบรมราชธิบายว่า ภาษาทั้งหลายมีความสำคัญ เพราะ “เป็นเครื่องมือของมนุษย์ชนิดหนึ่ง คือ เป็นทางสำหรับแสดงความคิดความเห็นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่สวยงามอย่างหนึ่ง เช่น ในทางวรรณคดี เป็นต้น” ทรงเสนอแนะวิธีรักษาภาษาไทยว่า ต้องออกเสียงให้ถูกต้องชัดเจน ใช้คำให้ถูกต้อง รักษามาตรฐานของภาษา รวมไปถึงทรงตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์และการสืบทอดภาษาถิ่นเพื่อเป็นแหล่งในการศึกษาภาษาดั้งเดิม

การเสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมการอภิปราย ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในครั้งนั้น เป็นเหตุให้เกิดการตื่นตัวในการทำนุบำรุงภาษาไทย คณะรัฐมนตรีจึงกำหนดให้วันที่ ๒๙ กรกฎาคมของทุกปีเป็น “วันภาษาไทยแห่งชาติ”

๓. การสืบทอดและฟื้นฟูพระราชพิธี

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงตระหนักถึงความสำคัญของชนบประเพณี เห็นได้จากพระราชพิธี และการพระราชกุศลต่าง ๆ ที่โปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นนับตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ซึ่งมีทั้งพระราชพิธีอันเนื่องด้วยพระองค์ พระราชพิธีอันเนื่องด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ พระราชพิธีอันเนื่องด้วยบ้านเมืองและการกุศลเนื่องในพระพุทธศาสนา พระราชพิธีดังกล่าวบางอย่างเป็นการสืบทอดประเพณีที่มีมาแต่โบราณ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีบางอย่างเลิกปฏิบัติไปแล้ว และโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เช่น พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชพิธีที่จัดขึ้นใหม่ซึ่งปรับประยุกต์จากประเพณีตะวันตก โดยไม่ขัดแย้งกับชนบประเพณีที่มีมาแต่โบราณ เช่น พระราชพิธีครอบบวระการครองราชสมบัติ (พระราชพิธีกาญจนภิเษก พระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี) เป็นต้น

โปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓

ที่มา : https://www.moac.go.th/royal_ploughing-history

บรรณานุกรม

ประคอง นิมมานเหมินท์; และบรรจบ บรรณรุจิ. (๒๕๕๐). พระราชกรณียกิจด้านการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณี. ใน

สารานุกรมไทยฉบับเฉลิมพระเกียรติ ในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. หน้า ๓๔๓-๓๔๖. กรุงเทพฯ:

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (๒๕๕๖). รัตนแห่งจิตรกรรม จิตรกรรมฝาผนังพระพุทธรัตนสถาน ศิลปกรรม

สมัยรัชกาลที่ ๙. กรุงเทพฯ: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.

ใบความรู้ที่ ๔

เรื่อง โครงการศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภูมิภาค ทรงทราบสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างแท้จริง ได้ทอดพระเนตรเห็นความทุกข์ยากของประชาชนชาวไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร คือ ชาวสวน ชาวไร่ และชาวนา ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ หลากหลาย เช่น ปริมาณผลผลิตไม่คงที่ ดินฟ้าอากาศแปรปรวน ศัตรูพืชรบกวน บางปีต้องเผชิญกับปัญหาน้ำท่วม หรือภัยแล้ง บางครั้งทำการเพาะปลูกไม่ได้ ผลผลิตราคาตกต่ำ ฯลฯ ชาวไทยในชนบทส่วนใหญ่ซึ่งมีอาชีพด้านเกษตรกรรมจึงมีรายได้ไม่แน่นอน เมื่อมีความทุกข์ยากจึงต้องละทิ้งถิ่นฐานของตนไปทำงานรับจ้างในเมืองใหญ่ ๆ บางคนต้องขายที่ดินทำกิน ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของประเทศเป็นอันมาก จึงมีพระราชดำริที่จะให้ราษฎรมีอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้พอเพียงแก่การยังชีพในภาวะปัจจุบัน

ที่มา : <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=๒๑&chap=6&page=t๒๑-b-infodetail08.html>

สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ทรงสังเกตเห็นผลงานหัตถกรรมพื้นบ้านหลากหลายประเภทที่ราษฎรในหมู่บ้านชนบทภาคต่าง ๆ ทำขึ้นเพื่อไว้ใช้สอยตามความจำเป็นของครอบครัว เป็นงานฝีมือพื้นบ้านที่สืบทอดงานศิลปะเป็นเอกลักษณ์ของไทยที่มีมาช้านานแล้ว โดยใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นของตน โดยเฉพาะงานศิลปะบางอย่างใกล้จะเสื่อมสูญ จึงมีพระราชดำริจะอนุรักษ์ และฟื้นฟูงานศิลปะเหล่านั้นให้ดำรงอยู่ยั่งยืนตลอดไป

สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดสอนหัตถกรรมแทบทุกประเภทแก่บุตรหลานของราษฎรผู้ยากไร้ขึ้น ณ บริเวณสวนจิตรลดา และเปิดสอนสมาชิกในต่างจังหวัดในบริเวณพระราชานิเวศน์ทุกภาค ในเวลาที่พระองค์สมเด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรมเพื่อทรงเยี่ยมราษฎร ทรงรับเด็กยากจนที่มีการศึกษาน้อย รวมทั้งผู้ไม่เคยมีประสบการณ์ด้านการช่างใด ๆ เข้าเป็นนักเรียนศิลปาชีพ ทรงเสาะหาครูผู้มีฝีมือที่ยังหลงเหลืออยู่มาถ่ายทอดผลงาน ทรงติดตามผลงานทุกชิ้น พระราชทานกำลังใจแก่สมาชิกทุกคนและโปรดที่จะทรงใช้สอยผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพทุกชนิด เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนทั่วไปด้วย

โครงการส่งเสริมหัตถกรรมที่สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงอำนวยการอยู่ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางต้องทรงใช้จ่ายพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อโครงการเหล่านี้เป็นจำนวนมหาศาล

ข้าราชการและผู้มีจิตศรัทธาจึงได้รวบรวมเงินจำนวนหนึ่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงใช้จ่ายในกิจการนี้ และกราบบังคมทูลขอให้ทรงจัดตั้งเป็นมูลนิธิ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งมูลนิธิขึ้นเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ พระราชทานนามว่า “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ ในพระบรมราชินูปถัมภ์” (ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ”) พระราชทานทุนเริ่มแรก และทรงรับเป็นประธานกรรมการบริหารของมูลนิธิฯ ด้วยพระองค์เอง โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญดังนี้

๑. เพื่อหาอาชีพเสริมเพิ่มรายได้แก่สตรีที่ประสบปัญหาในการเพาะปลูก หรือในเวลาว่างจากฤดูเพาะปลูก ให้ได้มีงานทำอยู่กับบ้าน โดยอาศัยวัสดุในท้องถิ่นซึ่งจะส่งผลให้ราษฎรไม่ต้องละทิ้งถิ่นฐานของตนไปทำงานรับจ้างในเมืองใหญ่ ๆ อันอาจก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในระยะยาวต่อไป นับได้ว่าเป็นการช่วยรักษากรรมสิทธิ์ในที่ดินของราษฎรผู้มีรายได้น้อยเหล่านี้อีกทางหนึ่งด้วย ส่วนชาวไทยภูเขาผู้มีอาชีพปลูกฝิ่นก็ทรงส่งเสริมให้หันไปประกอบงานฝีมือที่ชาวไทยภูเขามิมีความชำนาญอยู่แล้ว คือ การเป็นช่างเงินช่างทอง

๒. เพื่อธำรงรักษาและฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมแบบไทยโบราณที่กำลังจะเสื่อมสูญไปตามกาลเวลา ให้กลับมาแพร่หลาย เช่น การทอผ้าไหมมัดหมี่ลวดลายโบราณ การทอผ้าแพรวา การจักสานย่านลิเภา การทำเครื่องถมเงินและทอง การทำคร่ำ เป็นต้น ทั้งนี้ เนื่องจากศิลปหัตถกรรมประเภทนี้ต้องใช้ฝีมือ ใช้เวลา และใช้ความอดทนเป็นอย่างมาก จึงหาผู้ที่สนใจสืบทอดวิชาเหล่านี้เป็นอาชีพได้ยากยิ่ง

ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ สมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดโรงฝึกศิลปาชีพ ในสวนจิตรลดา ปัจจุบัน คือ “สถาบันสิริกิติ์” ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการฝึกอบรมราษฎรที่ทรงรับมาจากครอบครัวชาวนา ชาวไร่ ผู้ยากจน ไม่มีที่ทำกิน เมื่อครั้ง เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎร และพระราชทานโอกาสให้มาฝึกอบรมงานศิลปาชีพแขนงต่าง ๆ ทรงจัดหาครูและชาวบ้านที่มีฝีมือดีมาถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลังได้ฝึกฝนงานหัตถศิลป์ จากผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานงานศิลปะ เริ่มต้นจาก “ศูนย์” ใช้ความวิริยะอุตสาหะพัฒนาทักษะจนกลายเป็น “ช่างสถาบันสิริกิติ์” ซึ่งนอกจากการสร้างคนให้เป็นช่างฝีมือแล้วยังเป็นการรักษาศิลปะไทยโบราณ พัฒนาองค์ความรู้และเทคนิคทางศิลปะขึ้นมาใหม่ เช่น เทคนิคการตกแต่งปีกแมลงทับ ซึ่งเป็นการต่อยอดความหลากหลายของงานศิลปะ ผลงานหลายชิ้นเคยนำไปจัดแสดงในต่างประเทศ กระทั่งบนโต๊ะพระราชทานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำในโอกาสที่พระราชอาคันตุกะมาเยือนประเทศไทย ในที่สุดจึงได้มีการจัดนิทรรศการ “ศิลป์แผ่นดิน” ที่รวบรวมผลงานตั้งแต่เริ่มทำในระยะแรก ๆ จนถึงผลงานประณีตศิลป์ชิ้นเอก (Masterpiece)

พระวอสิวิกากาญจน์ หนึ่งในผลงานชิ้นเอก
ของสถาบันสิริกิติ์

ที่มา : <http://www.artsofthekingdom.com/th/blog/sivikakarn/>

ที่ช่างสถาบันสิริกิติ์รังสรรค์อย่างพิถีพิถัน เช่น เรือพระที่นั่งจำลอง บุษบกมาลา สุวรรณเกตุรา (เรือสำเภาทอง) สี่วิกากาญจน์ (พระราชยานคานหามสำหรับเจ้านายฝ่ายใน) เป็นต้น

บรรณานุกรม

สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน). (๒๕๖๑). **มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ**. เข้าถึงเมื่อ ๑ ตุลาคม. เข้าถึงได้จาก <https://www.sacict.or.th/th/detail/AboutSupportFoundationOfHmq>

พิพิธภัณฑ์ศิลป์แผ่นดิน. (๒๕๖๓). **พิพิธภัณฑ์ศิลป์แผ่นดิน**. เข้าถึงเมื่อ ๑ ตุลาคม. เข้าถึงได้จาก <http://www.artsofthekingdom.com/th/about-us/>

ใบความรู้ที่ ๕

เรื่อง โครงการศิลปินแห่งชาติ

ศิลปินแห่งชาติ คือ ศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะอันทรงคุณค่าและแสดงศักดิ์ศรีของชาติ รัฐบาลได้เห็นถึงความสำคัญของศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ ทั้งด้านทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดง และวรรณศิลป์ ให้แก่ประเทศชาติ ทำให้ประเทศไทยได้รับการยกย่องสรรเสริญจากนานาชาติว่ามีวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชาติ จึงสมควรแก่การยกย่องเชิดชูเกียรติ ส่งเสริมสนับสนุน และให้กำลังใจแก่ศิลปิน ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ อันเป็นภูมิปัญญาของแผ่นดินจากศิลปินรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เพื่อเป็นการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาท ในการรักษามรดกวัฒนธรรมให้คงอยู่และสืบทอดต่อไป โดยในช่วงเวลานั้นมีศิลปินจำนวนมากที่ได้สร้างคุณูปการทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ ให้แก่ประเทศชาติ แต่เมื่อศิลปินเหล่านั้นเสียชีวิตทางราชการก็ไม่ได้มีโครงการช่วยเหลือใด ๆ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (ปัจจุบันหน่วยงานนี้คือ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม) จึงจัดตั้ง "โครงการศิลปินแห่งชาติ" ใน พ.ศ. ๒๕๒๗

โครงการศิลปินแห่งชาติได้ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลผู้ที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะอันทรงคุณค่า มาเป็นระยะเวลายาวนาน การประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติของคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ต้องมีการศึกษาพิจารณาผลงานศิลปะของศิลปินผู้นั้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ให้ปรากฏแน่ชัดว่า ผลงานดังกล่าวมีคุณูปการต่อแผ่นดิน โดยมีได้ถือว่า รางวัลผู้ชนะการประกวดศิลปินแห่งชาติ เป็นเหมือนรางวัลอื่น ๆ ซึ่งใช้วิธีประกวดผลงานเพียงขึ้นใดขึ้นหนึ่ง นอกจากนี้ได้รับการยกย่องเชิดชูด้วยเกียรติและฐานะแล้ว ศิลปินแห่งชาติยังได้รับหลักประกันตามเกียรติและฐานะนั้น โครงการศิลปินแห่งชาติได้กำหนดวัตถุประสงค์ ๕ ข้อ ได้แก่

๑. จัดทำทำเนียบศิลปินทุกแขนงทั่วประเทศ
๒. สรรหาศิลปินเพื่อประกาศยกย่องเกียรติคุณขึ้นเป็นศิลปินแห่งชาติ
๓. จัดตั้งกองทุน (มูลนิธิ) สวัสดิการเพื่อศิลปิน
๔. สนับสนุนให้ศิลปินได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงาน
๕. อนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการสืบทอดความรู้ความสามารถของศิลปิน

การจำแนกสาขาศิลปะของโครงการศิลปินแห่งชาติ ได้สาขาศิลปะ เป็นสาขาใหญ่ ๆ ๓ สาขา และแบ่งสาขาย่อยในสาขาใหญ่ ได้แก่

๑. สาขาทัศนศิลป์ (Visual Arts) หมายถึง ศิลปะที่มองเห็นได้ด้วยตา ทั้งศิลปะ ๒ มิติและศิลปะ ๓ มิติ เป็นผลงานศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ที่แสดงถึงภูมิปัญญาของผู้สร้างสรรค์และมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย ภาพวาด การออกแบบ สื่อผสม และศิลปะสถาปัตยกรรม

๒. สาขาศิลปะการแสดง (Performing Arts) หมายถึง ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการแสดง ซึ่งเป็นได้ทั้งแบบดั้งเดิมหรือพัฒนาขึ้นมาใหม่ รวมทั้งศิลปะพื้นบ้าน แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ

- ๒.๑ ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย
- ๒.๒ ดนตรีสากลและนาฏศิลป์สากล

๒.๓ ภาพยนตร์และละคร

๓. สาขาวรรณศิลป์ (Literature) หมายถึง บทประพันธ์ทั้งด้านร้อยกรองและร้อยแก้วที่ปลุกมโนคติของผู้อ่าน ทำให้เกิดจินตนาการ ความเพลิดเพลิน และอารมณ์ต่าง ๆ ตามเจตนาของผู้อประพันธ์ ได้แก่ กวีนิพนธ์ เรื่องสั้น นวนิยาย บันเทิงคดี สำหรับเด็กและเยาวชน อาทิ หนังสือเด็ก วรรณกรรมเยาวชน ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ รวมถึงวรรณกรรมพื้นบ้าน

สภาวัฒนธรรม องค์การวิชาชีพ สถาบันการศึกษา สถาบันทางศิลปะและเครือข่ายทางวัฒนธรรมทั่วประเทศ สามารถเสนอรายชื่อและผลงานของบุคคลที่สมควรหรือเหมาะสมเป็นศิลปินแห่งชาติ โดยให้หัวหน้าองค์กรหรือหน่วยงานเป็นผู้ลงนามนำเสนอผลงานต่อกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติ เอกสารหลักฐานต่าง ๆ เมื่อครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว จึงนำเสนอต่อคณะกรรมการคัดเลือกศิลปินแห่งชาติในแต่ละสาขา เพื่อเสนอชื่อผู้ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาละ ๓ คน แต่ไม่เกิน ๙ คน ในแต่ละปี โดยนำเสนอต่อคณะกรรมการอำนาจการคัดเลือกศิลปินแห่งชาติ เพื่อพิจารณาถ้อยแถลงอีกครั้ง จากนั้นนำเสนอต่อคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติพิจารณาให้ความเห็นชอบและประกาศผลการคัดเลือกศิลปินแห่งชาติประจำปี โดยประธานกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นผู้ลงนามประกาศเกียรติคุณ พร้อมทั้งนำศิลปินแห่งชาติเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อรับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ อันได้แก่ โล่ และเข็ม เพื่อความเป็นสิริมงคลยิ่งทั้งแก่ตนเองและวงศ์ตระกูลสืบไป

เข็มศิลปินแห่งชาติ

ที่มา :

<https://www.saranukromtha.or.th/sub/book/book.php?book=๓๗&chap=๓&page=๓๗-๓-infodetail03.html>

ตัวอย่างศิลปินแห่งชาติสาขาต่าง ๆ

๑. สาขาทัศนศิลป์

- นายเพื่อ หริพิทักษ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) พ.ศ. ๒๕๒๘
- พลอากาศตรีอาวุธ เงินชูกลิ่น ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (สถาปัตยกรรมไทย) พ.ศ. ๒๕๔๑
- นายจักรพันธ์ โปษยกฤต ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) พ.ศ. ๒๕๔๓
- นายวรรณันท์ ชัชวาลทิพากร ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ภาพถ่าย) พ.ศ. ๒๕๕๒

๒. สาขาศิลปะการแสดง

- ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พ.ศ. ๒๕๒๘
- นางเซอร์รี่ เสวตนันท์ (สวลี ผกาพันธุ์) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (เพลงไทยสากล-ขับร้อง) พ.ศ. ๒๕๓๒
- หม่อมเจ้าชาติตรีเฉลิม ยุคล ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ผู้สร้างภาพยนตร์-กำกับ) พ.ศ. ๒๕๔๔
- นางนิตยา รากแก่น (บานเย็น รากแก่น) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้านหมอลำ) พ.ศ. ๒๕๕๖

๓. สาขาวรรณศิลป์

- พลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. ๒๕๒๘
- นายอังคาร กัลยาณพงศ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (กวีนิพนธ์) พ.ศ. ๒๕๓๒
- นายฉัตรชัย วิเศษสุวรรณภูมิ (พนมเทียน) ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. ๒๕๔๐
- นายสุรชัย จันทิมาธร (หงา คาราวาน) ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. ๒๕๕๓

บรรณานุกรม

สุทธิณี ยาวะประภาส. (๒๕๕๕). ศิลปินแห่งชาติ. ใน **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ใน**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ ๓๗. กรุงเทพฯ: โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราช
ประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (๒๕๖๔). **ศิลปินแห่งชาติ.** เข้าถึงเมื่อ ๒ ตุลาคม. เข้าถึงได้จาก <http://art.culture.go.th/artist.php>